

NAGRADENI ESEJ AUTORICA ALMA JEFTIĆ
 (ZENICA, BOSNA I HERCEGOVINA)

Pjesništvo budućnosti – odsjaj prošlosti ili novum internetskih tražilica

U potrazi za perom i Google-om

Šta je pjesništvo danas, u eri interneta, Facebooka i Twittera? Da li je to sada samo odraz najdubljih emocija spreman da se izloži prkosnom bivstvovanju jednog virtualnog "like", ili još uvijek postoje oni koji vjeruju u moć "mansionice i pera", požutjele hartije i tvrdih korica? Bez obzira koji odgovor odabrali, jedno je sigurno: nije važno da li se piše na poledini stare sveske ili se dodiruju crne tipke na tastaturi, iste nesvjesne sile kreiraju sudbinu otisnutih stihova.

Koje su to sile što pokreću pero pjesnika? Da li je to uvijek onaj veliki, nevidljivi dio Freudovog ledenog brijega, ili se u sve umiješao i znatno manji, svjesni dio? Na to su pitanje brojni kritičari i psiholozi pokušavali dati odgovor. Međutim, često je bilo nemoguće donijeti konačnu odluku, jer, kao što bi se većina umjetnika složila, stvaralački rad je iscrpljujući posao koji ne priznaje isključivost.

Pjesnici su se vijekovima pozivali na „više sile“, Muze koje ih snaže i podaruju im najljepše stihove, bogato nesvjesno iz kojeg crpe inspiraciju. Iako su brojna istraživanja pokušavala dati odgovor na pitanje da li nesvjesno zaista djeluje neovisno od svjesnih procesa, naučnici nisu uspjeli doći do jednog jedinstvenog odgovora. Također nije poznato da li su remek djela svjetske poezije nastajala u onim trenucima u kojima bi svijest zatajila, ustupivši mjesto nepoznatim, neuhvatljivim silama.

Rudolf Arnhem u svom eseju „O inspiraciji“ ilustrira primjer vajara Jacquesa Lipchitza, koji je svoje trideset tri skulpture nazvao „poluautomaticima“, tvrdeći da su nastale potpuno automatski i naslijepo. „*On je ispitivao da li su te glinene figure pogodne za bronzu, te je pravio nužna dotjerivanja. Štaviše, među mnogim likovima koje mu je nagovještavao neki komad, on je izabrao najistaknutiji, pa je zatim nastavio svjesno da radi na njemu sve dok mu se vizija nije razjasnila... Za vrijeme od skoro pola vijeka svog rada kao vajara zapazio je da je često, poslije razdoblja napetog i kontroliranog rada, osjećao snažnu želju za nekom vrstom slobodnog lirskog širenja koje nije moglo da se zaustavi.*“ *

Tvrdio je da su mu ta trideset tri semiautomatika obogatala maštu većom slobodom, ali i okončala opsesiju za takvim načinom rada.

C.G. Jung je, proučavajući snove i njihova značenja, došao do zaključka da nesvjesno funkcionira na zadovoljavajući način samo ako i svjesno ispunjava svoj zadatak u granicama svojih sposobnosti. Doživljavati poeziju samo kao rezultat nesvjesnih impulsa potpuno bi nas zarobilo u njihovu mrežu. Albert Einstein je svoja razmišljanja

nazvao kombinatoričkom igrom izvjesnih znakova i manje-više jasnih predstava, čiji se rezultat uvijek morao prevesti u riječi i ostale apstraktne znakove. Potpuna svjesnost bi, prema njegovom mišljenju, bila granični slučaj, i samim tim sasvim nemoguća. Pjesnik stvara svoju poeziju pod utjecajem nesvjesnih impulsa, ali oni stupaju na snagu tek kada svjesni procesi dobro „pripreme teren“. Time se objašnjava i činjenica da nesvjesno umovanje ponekad može da riješi problem koji se opire i najjačem svjesnom naporu.

Poezije nema bez historije, kao što nema ni psihologije u onom praiskonskom, arhetipskom smislu. Taj odraz prošlosti sadržan je i u današnjoj poeziji koja se kroz elektronski, virtualni svijet pokušava oduprijeti vremenu koje je potiskuje u sve dublje razine društvenih margina. Duša (prvenstveno poetska) nije ostatak ponovo pokrenute ideologije, nego korelat određene tehnologije vlasti nad tijelom. Ona postoji, stvarna je, neprekidno se proizvodi oko tijela, na njemu i u njemu, pomoću vlasti koja se vrši, kroz nadziranje, dresiranje, prevaspitavanje. To je historijska realnost duše rođene u metodama kažnjavanja, nadzora i prinude. Na njoj se primjenjuje određena vrsta vlasti, stvarajući na taj način polje znanja na temelju kojeg su izgrađeni različiti pojmovi i podijeljene oblasti analize. Čovjek - poeta koji bi trebao postati slobodan na taj način je rezultat potčinjenosti čiji su korijeni duboko u prošlosti i njegova duša je i sama dio vlasti nad tijelom, rezultat i instrument političke anatomije, tamnica tijela.

Ta ista politika tijela, skrivena u strofama koje predstavljaju bijeg u slobodu bivstvovanja, prožima se kroz povijesne hartije i internetske tražilice. Bez obzira šta pokušavali, pjesnici danas, svjesno ili nesvjesno, nasljeđuju um prethodnika i tamnicu njihovih duša, s ciljem potrage za oslobođenjem i ljudskosti, kroz pero ili kroz mrežu. Maurice Merleau-Ponty u svojoj „Fenomenologiji percepcije“ naglašava kako smo mi kartezijanskom tradicijom navikli da zavisimo od objekta, razvijajući pri tome odvojene definicije duše i tijela. Tako se tijelo definiše kao suma dijelova bez unutrašnjosti, a duša kao samostalno biće bez distance.

Međutim, iskustvo vlastitog tijela, prema Merleau-Pontyju, otkriva dvosmislen način egzistencije. „*Ako pokušam da ga pomišljam kao svežanj procesa u trećem licu – ‘vidno opažanje’, ‘motoričnost’, ‘seksualnost’ – razabirem da ove funkcije ne mogu biti međusobno povezane i s vanjskim svijetom odnosima kauzalnosti, one su sve konfuzno preuzete i implicirane u jednu jedinstvenu dramu. Tijelo nije objekt. Iz istog razloga, svijest koju imam prema njemu nije misao, to jest ja ga ne mogu rastaviti i ponovo sastaviti kako bih o njemu formirao jasnu ideju. Njegovo jedinstvo uvijek je implicitno i konfuzno. Ono je uvijek nešto drugo od onoga što ono jest, uvijek seksualnost istodobno kada i sloboda, ukorijenjeno*

* Arnhem, R. (2003). Prilog psihologiji umjetnosti. 32

u prirodi u istom trenutku kada se preobražava kulturom, nikada samo u sebi zatvoreno, nikada premašeno. " **

Iz dvosmislenog načina egzistiranja tijela proizilazi i duša kojom se isprepliću prošlost i sadašnjost, djelovanje kroz arhetipsku mrežu internetskih pretraživača.

Upoznati tijelo Drugog moguće je samo kroz doživljaj tog tijela, što je i Descartes jako dobro znao i o čemu je pisao u jednom pismu Elizabeti. Na sličan način, upoznati poeziju Drugog znači približiti joj se, sukobiti sadašnjost sa prošlošću kroz modernu tehniku budućnosti. „Živo tijelo“ još od Freuda, preko Binswangera pa do Merleau-Pontyja, subjekt je koji povezuje psihologiju, filozofiju i poeziju (umjetnost). Ono je originalni izvor metafore kao oblika kognicije, načina razmišljanja i osjećanja koje dolazi prije jezika. Baš kao što je i Merleau-Ponty zaključio da problem svijeta (i vlastitog tijela) nije taj da je sve izvan njega, nego taj da sve počiva unutar njega. Cezanneovim riječima opisano: „*Ako slikam sve male modre mrlje i sve male kestenjaste mrlje, ja skrećem pažnju na to kako on (slikar) gleda... K vragu, ako oni slute kako združujući nijansirano zeleno sa crvenim, rastužuje jedna usta ili nasmješkava jedan obraz.*“ ***

Zasigurno, združujući prošlost i sadašnjost, pero i Google, kritiku i "like", gradi se jedna nova vrsta poezije, jedan spoj modernog i arhetipskog, ali u suštini jednog istog cilja: traganja za čovjekom i humanošću.

Dok je Cezanne prema Balzacovom opisu iz „Šagrenske kože“ cijeli život želio nacrtati stolnjak svježeg snijega, misli nasljeđuju jezik i jezik je njihovo tijelo. Prema Lacanu, jezik je kreacija radikalno imaginarnog. Iskustvo tijela otjelovljeno je kroz jezik, stvarajući tako most između psihičkog i somatskog, duše i poezije. Mi ne proizvodimo um, ali onog trenutka u kojem smo ga uvidjeli u osnovi stvari, počeli smo da djelujemo, mislimo i pišemo. Tijelo kao predmet proučavanja, meta mikroba i virusa, kao jezik i metafora ostaje dio jednog jedinstvenog diskursa

moći, u kojem se spajaju realno i imaginarno, a koje vodi do epistemološkog procvata nauke. Poezija je u tome našla svoje mjesto na čvoru u kojem se prepliću moderno i arhaično i kao takva nastavlja da živi za one koji u njoj vide izlaz iz krize postojanja.

Svako istinsko umjetničko djelo ne bi trebalo da se uguši u valovima umjetnikove senzibilnosti. Nesvjesno umovanje, sa svim primitivizmom koji ga okružuje, upravo to i omogućava. Međutim, zadatak obrade tog „sirovog“ materijala rezerviran je za najviše funkcije uma, koje pronalaze red u neredu. Prema Arnheimu, umjetnik koji bi se u potpunosti prepustio svojim automatskim impulsima bio bi kao eolska harfa čije strune pokreću sile prirode. Ali, da bi se te slike oslikale, potreban je budni, „*nadahnuti Orfejev um da prihvati moći koje pokreću sve žive stvari, ali ne kao njihova pasivna žrtva nego kao tumač koji prevodi radnje tih moći u artikulirane oblike i tako ih otkriva svim ljudima.*“ Zbog toga, bez obzira da li pišemo kritiku ili jednostavno „*kliknemo like*“ ispod stihova od kojih nam je ustreptala duša, mi uvijek pronalazimo vezu između prošlosti i budućnosti. U ovoj potrazi će mnogi od nas izgubiti pero a pronaći Google ili neki drugi pretraživač, ali će duša i poezija uvijek zadržati i jedno i drugo. Zbog toga je svako istinsko djelo spoj svjesnog i nesvjesnog, arhetipskog i modernog, Orfejevog uma i Euridikinog pogleda, koji samo zajedno čine ono čemu se vijekovima divimo - poeziju.

** -Merleau-Ponty, M. (1990). Fenomenologija percepcije. 236

*** -Ibid

KONKURS "SAMIR TAHIROVIĆ—DIOGEN 2011."

NAJBOLJI ESEJ

**ALMA JEFTIĆ,
ZENICA,
BOSNA I HERCEGOVINA**

DIOGEN
pro kultura magazin pro culture magazine

Pjesništvo budućnosti – odsjaj prošlosti ili novum internetskih tražilica

“U potrazi za perom i Google-om”

Pjesnik — Salimović Hadžić, Ljiljana, Borna and Horrogoni

Alma Jeftić

21.1.2012.